

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI 693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23 00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/80/2000

OCENA FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI W POLSCE, CZECHACH, NA WĘGRZECH I NA LITWIE

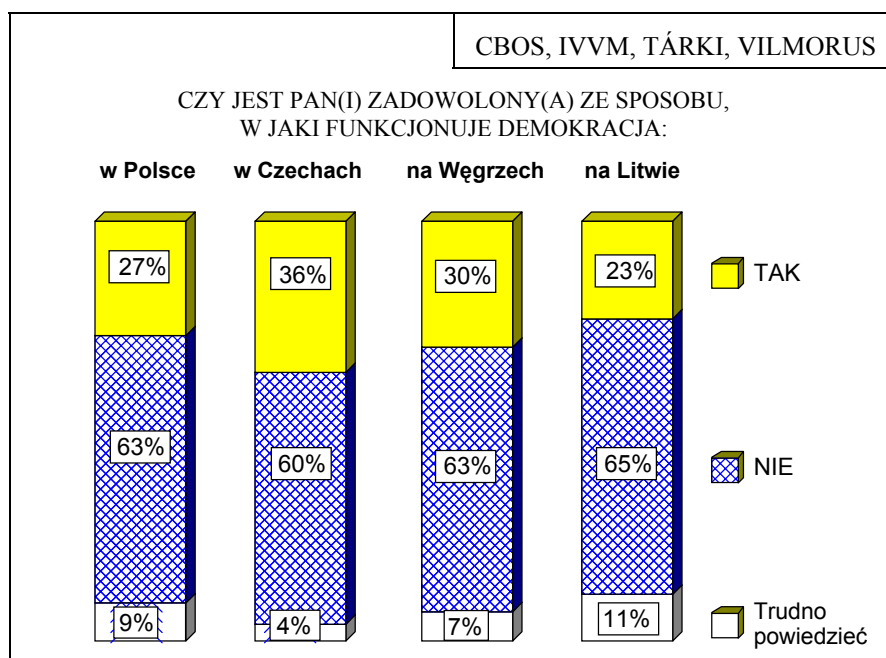
KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

OCENA FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI W POLSCE, CZECHACH, NA WĘGRZECH I NA LITWIE

- Z funkcjonowania demokracji w swoim kraju najbardziej zadowoleni są Czesi (36%), w mniejszym stopniu Węgrzy i Polacy (30% i 27%), a najmniej - Litwini (23%). We wszystkich czterech krajach dominuje jednak niezadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje w nich ustrój demokratyczny (odsetek niezadowolonych waha się od 60% do 65%).

- Możliwość wyrażania swoich żądań wobec władz najlepiej oceniają Polacy i Węgrzy. Czterech na dziesięciu obywateli Polski i Węgier (po 40%) jest przekonanych, że ma takie możliwości, wyraźnie rzadziej postrzegają je Czesi (28%) i Litwini (25%).

Zmiana ustroju w Polsce, Czechach, na Węgrzech i na Litwie nastąpiła mniej więcej w tym samym czasie. Ponad dziesięć lat nowych doświadczeń to wystarczająco dużo, aby porównać rozwój i funkcjonowanie demokracji w tych krajach. Należy jednak pamiętać, że każde z tych państw dokonywało zmian w nieco innym kontekście społeczno-gospodarczym, a także politycznym. Ten kontekst należy brać pod uwagę dokonując interpretacji rezultatów badania¹. Dotyczy to zwłaszcza Litwy, która ogłosiła deklarację niepodległości w roku '90, ale do września '91 nie była samodzielnym państwem uznawanym przez ONZ. W pozostałych państwach, które chociaż formalnie reprezentowały tę samą ideologię społeczno-gospodarczą, zauważalne były różnice w sposobie realizacji doktryn socjalistycznych i stopniu liberalizacji życia społecznego i gospodarczego przed zmianą ustroju. Różnice te mogły mieć wpływ na rozwój demokracji.

OCENA FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI

Pierwsze pytanie, które zadaliśmy naszym respondentom, dotyczyło stopnia zadowolenia z funkcjonowania demokracji. Odpowiedzi na nie są niezwykle istotne, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że ustrój demokratyczny dał obywatelom zupełnie nowe możliwości, ale postawił również wymagania.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (119) przeprowadzono w dniach od 30 marca do 4 kwietnia 2000 roku na reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1111). Sondaż w Czechach (IVVM) zrealizowano w dniach 27 marca - 3 kwietnia 2000 (N=1018), na Węgrzech (TÁRKI) - 5-13 kwietnia 2000 (N=1527), na Litwie (VILMORUS) - 5-9 kwietnia 2000 (N=1010).

Tabela 1

	Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja:			
	w Polsce	w Czechach	na Węgrzech	na Litwie
	w procentach			
Zdecydowanie tak	2	2	1	4
Raczej tak	25	34	29	19
Raczej nie	39	42	43	35
Zdecydowanie nie	24	18	20	30
Trudno powiedzieć	9	4	7	11

Z funkcjonowania demokracji najbardziej zadowoleni są Czesi (łącznie 36% odpowiedzi twierdzących), w mniejszym stopniu Węgrzy (30%) i Polacy (27%), a najmniej - Litwini (23%). Trzeba jednak podkreślić, że we wszystkich czterech krajach dominuje niezadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje w nich demokracja - odsetek niezadowolonych waha się od 60% do 65%. Najmniej osób, które nie mają wyrobionego zdania na ten temat, jest w Czechach (4%), a najwięcej na Litwie (11%).

Relatywnie gorsza ocena funkcjonowania ustroju demokratycznego na Litwie może wynikać z faktu, iż w tym kraju demokracja jest nieco młodsza niż w Polsce, Czechach czy na Węgrzech. Nowy ustrój może być również postrzegany przez pryzmat sytuacji gospodarczej i warunków życia ludzi, a te najgorzej oceniane są właśnie na Litwie². Tego typu oceny mogły znacząco wpłynąć na opinie o funkcjonowaniu demokracji.

POCZUCIE WPŁYWU NA ŻYCIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE

Niezależnie od poglądów na temat funkcjonowania demokracji w poszczególnych krajach, chcieliśmy również poznać opinie dotyczące korzystania z możliwości, jakie stwarza obywatelom ustrój demokratyczny.

---

² Por. komunikat CBOS „Oceny sytuacji gospodarczej i warunków bytu w Polsce, Czechach na Węgrzech i na Litwie”, luty 2000 (oprac. A. Sęk).

O tym, że przeciętni ludzie mogą otwarcie wyrażać swoje poglądy na temat negatywnych zjawisk w społeczeństwie, najczęściej przekonani są Polacy (70%), znacznie rzadziej Czesi (53%). Na Węgrzech i na Litwie jest wyraźnie mniej osób - szczególnie w porównaniu z Polską - przeświadczonych o możliwości wyrażania otwarcie swoich opinii o tego typu problemach (odpowiednio 48% i 40%). Litwa jest jedynym krajem, w którym odpowiedzi negatywne (51%) dominują nad pozytywnymi (40%).

Tabela 2

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają możliwość otwarcie wyrażać swoje zdanie o problemach i negatywnych zjawiskach w społeczeństwie?	Polska	Czechy	Węgry	Litwa
	w procentach			
Zdecydowanie tak	31	17	13	16
Raczej tak	39	36	35	24
Raczej nie	18	26	31	26
Zdecydowanie nie	9	20	15	25
Trudno powiedzieć	3	1	6	8

Przekonanie o możliwości wypowiedziania się na temat negatywnych zjawisk w społeczeństwie nie idzie jednak w parze z poczuciem wpływu na rozwiązywanie problemów. W każdym z czterech krajów wyraźnie mniej respondentów uważa, że ma możliwość oddziaływania na rozwiązywanie problemów, niż sądzi, że może otwarcie wyrażać swoje zdanie o nich.

Polacy (39%) częściej niż Węgrzy i Czesi (35% i 30%) uważają, że mają wpływ na rozwiązywanie problemów w miejscu swego zamieszkania. Opinię tę podziela o połowę mniejszy odsetek Litwinów (17%) .

Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają możliwość wpływać na rozwiązywanie problemów w swoim miejscu zamieszkania?	Polska	Czechy	Węgry	Litwa
	w procentach			
Zdecydowanie tak	8	5	7	5
Raczej tak	31	25	28	12
Raczej nie	40	38	36	37
Zdecydowanie nie	17	29	22	39
Trudno powiedzieć	4	3	8	8

We wszystkich czterech krajach wyraźnie mniej osób uważa, że ma wpływ na rozwiązywanie problemów całego społeczeństwa niż dotyczących spraw w miejscu zamieszkania. Poczucie możliwości oddziaływania na rozwiązywanie problemów jest więc większe, jeżeli chodzi o sprawy lokalne, a mniejsze w przypadku problemów o szerszym zasięgu, co w zasadzie jest czymś naturalnym i nie wymaga komentarza. Natomiast dość wyraźne są różnice w tym zakresie między poszczególnymi krajami. Przekonanie o możliwości wpływu na rozwiązywanie problemów całego społeczeństwa częściej wyrażają Węgrzy (17%) i Polacy (13%) niż Litwini i Czesi (po 7%).

Tabela 4

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają możliwość wpływać na rozwiązywanie problemów całego społeczeństwa?	Polska	Czechy	Węgry	Litwa
	w procentach			
Zdecydowanie tak	2	1	2	2
Raczej tak	11	6	15	5
Raczej nie	46	20	43	31
Zdecydowanie nie	38	69	31	53
Trudno powiedzieć	4	4	9	10

W każdym z krajów dominuje opinia, że przeciętni obywatele nie mają możliwości oddziaływania na rozwiązywanie problemów całego społeczeństwa. W Polsce i na Litwie wyraża ją po 84% badanych, nieco więcej w Czechach (89%), a najmniej - na Węgrzech (74%).

Istotą demokracji jest nie tylko udział w wyborach i wolność słowa, ale także praktyczna możliwość wyrażania swoich postulatów i żądań wobec władz. Przeprowadzone badanie pokazało, jak obywatele Polski, Czech, Węgier i Litwy oceniają swoje możliwości w tym zakresie.

Tabela 5

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają możliwości wyrażać swoje żądania wobec władz?	Polska	Czechy	Węgry	Litwa
	w procentach			
Zdecydowanie tak	11	3	6	8
Raczej tak	29	25	34	17
Raczej nie	33	40	33	25
Zdecydowanie nie	23	25	17	40
Trudno powiedzieć	4	7	10	10

Jeżeli zsumujemy odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”, to okaże się, że możliwość artykułowania swoich żądań wobec władz najlepiej oceniają Polacy i Węgrzy. Czterech na dziesięciu obywateli Polski i Węgieł (po 40%) jest przekonanych, że ma możliwość wyrażania własnych postulatów i żądań wobec władz. Wyraźnie słabiej postrzegają swoje możliwości w tym względzie Czesi i Litwini. Jedna czwarta ankietowanych w Czechach i na Litwie (odpowiednio 28% i 25%) twierdzi, że ma możliwość wyrażać swoje żądania, podczas gdy dwie trzecie (po 65%) jest przeciwnego zdania (na Węgrzech i w Polsce odpowiednio 50% i 56%).

Ostatnie z poruszonych w sondażu zagadnień dotyczy demokracji pracowniczej i bliższe jest relacji pracodawca - pracownik niż państwo - obywatel. Z punktu widzenia treści pytania szczególnie istotne mogą tu być nowe formy wyrażania takich żądań, jak prawo do strajku i różne formy układów między stronami w zakładach pracy oraz możliwość zrzeszania się pracowników w związkach zawodowych. Nie można jednak na podstawie tego pytania jednoznacznie stwierdzić, w jakim stopniu różnicowanie między porównywanymi krajami wynika z siły tych organizacji, a w jakim - ze szczegółowych rozwiązań prawnych.

Tabela 6

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają możliwość wyrażać swoje żądania w miejscu pracy?	Polska	Czechy	Węgry	Litwa
	w procentach			
Zdecydowanie tak	15	5	6	12
Raczej tak	31	22	25	22
Raczej nie	26	38	34	19
Zdecydowanie nie	23	32	20	29
Trudno powiedzieć	5	3	15	19

O możliwości wyrażania swoich żądań w miejscu pracy najczęściej przekonani są Polacy (46%), rzadziej Litwini (34%) i Węgrzy (31%), a najrzadziej - Czesi (27%). O braku takich możliwości przeświadczeni są przede wszystkim Czesi (70%), w najmniejszym stopniu zaś Litwini (48%).

Opracował
Arkadiusz SĘK